

»Kielellisen toiminnan» perspektiivi poliittiseen ajatteluun: Quentin Skinnerin retorinen Hobbes-revisio

KARI PALONEN

Jos pitäisi vastata kysymykseen, kuka on merkittävin tällä hetkellä professorina yliopistossa toimiva politologi, minulle ei olisi vaikea antaa tätä arvoa Cambridgen yliopistossa opettavalle Quentin Skinnerille (synt. 1940). Tämä väitteeni saa vastaansa sekä ne, joilla on joitakin muita suosikkeja, että ne, joille Quentin Skinner ei ole mikään oikea politologi vaan historioitsija, filosofi tai nyttemmin esimerkiksi retoriikan tutkija.

Katsaukseni lähtökohtana on Skinnerin uusin kirja *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes*, ja seuraava arvioni tästä kirjasta voidaan tulkita edellä esityn väitteen perusteeksi (ks. myös Palonen 1996b). Tätä kirjaa ovat hänen tämän vuosikymmenen teksteihinsä perehtyneet jo osanneet odottaa. Kuten tavallista, Skinnerin kirjoituksella on monia eri yleisöjä tai polemiikin kohteita. Ilmeisimpiä näistä ovat Hobbes-spesialistit, 1500- ja 1600-lukujen eurooppalaisen poliittisen ajattelun historian specialistit, poliittisen retoriikan tutkijat sekä poliittisen teorian tutkijat. Kun tämä otetaan huomioon, Skinnerin uusi kirja ei ole sellainen vain spesialisteille tarkoitettu opus kuin miltä se ensi silmäyksellä näyttää. Päinvastoin teoksen soisi – samoin kuin hänen vuonna 1978 julkaistun teoksensa *Foundations of Modern Political Thought* – kuuluvan jokaisen politologin, ainakin poliittisen teorian ja retoriikan tutkijain ja harrastajien, harvojen »pakollisten»

kirjojen luetteloon.

Tarkastelen kirjaa ensisijaisesti poliittisen teorian ja poliittisen retoriikan kannalta. Molemmissa suhteissa kirjan sisällön ja merkityksen voi paremmin ymmärtää, jos sen suhteuttaa Skinnerin muuhun tuotantoon. Kirjaan sisältyy samalla nykyajan teoriakiistoja koskeva puheenvuoro: niiden osalta Skinner sanoo tällä kirjalla »toteuttavansa käytännössä sitä mitä saarnaa» (Skinner 1996, 15).

Quentin Skinner tuli tunnetuksi 1960-luvulla aluksi juuri Hobbes-tutkimuksillaan. Näistä kirjoituksista (esim. Skinner 1964; 1966; 1969b) ei kuitenkaan löydä viittauksia retoriikkaan tai *eloquentiaan*, minkä Skinner itsekin on myöhemmin myöntänyt puutteeksi (Skinner 1991a, 4). 1980-luvulla alkanut »retorinen käänne» ulottui kuitenkin varsin nopeasti myös Hobbes-tutkimukseen, tunnetuimpana esimerkkinä David Johnstonin *Rhetoric of Leviathan* (1986). Kun Skinner Ranskassa pitämiensä englantilaisen poliittisen ajattelun luentoja innoittamana vuosikymmenen lopulla palaa Hobbes-tutkimuksiin, hänenkin mielenkiintonsa kohteena on Hobbesin *scientia civilisin* suhde retoriikkaan.

Retorisen ulottuvuuden sisällyttämistä Skinnerin Hobbes-tulkintaan ei kuitenkaan voi pitää pelkkänä muodin seuraamisena. Toisaalla olen puolustanut teesiä, jonka mukaan Skinnerin tuotantoon sisältyy »retorinen käänne» jo

ennen kuin Richard Rorty otti käyttöön tämän iskulauseen 1980-luvulla (Palonen 1996b). Toisin sanoen myös Skinnerin metodologiset, puheaktiteorian sanastoa käyttävät kirjoitukset on luettavissa retoriikaksi sillä perusteella, että niihin sisältyy samanlaisia argumentointitapoja kuin retoriikan kielessä. Ennen muuta molemmat teoriatyypit kyseenalaistavat sen, että sanojen ja tekojen erottaminen toisistaan olisi mahdollista tai toivottavaa (vrt. Cassin 1995. Kommenttina siihen Palonen 1996c).

Retoriikka on eksplisiittisesti esillä Skinnerin tuotannossa jo paljon aikaisemmin. *Foundations of Modern Political Thought* sisältää luvun *Rhetoric and Liberty*, jossa Skinner tematisoi *ars dictaminis*-kirjeenkirjoitustaitoa renessanssin Italiassa väylänä, joka sai kirjoittajat kommentoimaan myös italialaisten kaupunkien politiikkaa. Jo tässä yhteydessä Skinner näkee retoriikan yhtenä kielenä, jolla kaupunkien autonomiaa puolustettiin keskusvaltaa vastaan, missä tarkoituksessa tuon ajan keskustelussa vedottiin myös Rooman tasavallan ajan retoriikan teoreetikoihin, kuten Ciceroon ja Sallustiukseen.

Täsmällisimmin yhteys 1200-luvun jälkipuoliskolta alkaneen varhaisen italialaisen republikanismiin ja antiikin retoriikan välillä tulee esiin monissa Skinnerin republikanismia koskevissa kirjoituksissa (erityisesti Skinner 1987; 1990). Näissä hän konstruoii yksityiskohtaisesti yhteyden cicerolaisen retoriikan ja tasavaltalaisten hyveiden kielen välillä, samalla kun hän kritikoii aikaisempia tulkintoja, jotka eivät erota roomalaispohjaista retorista kieltä Aristoteles-reseptioon nojaavasta skolastiikasta tai renessanssin humanismista. Tätä Skinnerin linjaa jatkaa Maurizio Viroli (1992) tutkimuksessaan *politica*-kielestä renessanssin Italiassa vuosina 1250–1600.

Retorisen kulttuurin ulottumista uuden ajan politiikkaan ja kirjallisuuteen on viime aikoina korostettu muissakin yhteyksissä. Marc Fumarolin massiivinen *L'âge de l'éloquence* (1980) osoittaa muun muassa tapoja, joilla antiikin retoriikka 1600-luvun alkupuolen Ranskassa saatettiin yhteensopivaksi sekä monarkistisen että paavillisen vallan kanssa. Skinneriltä voi oppia muun muassa sen, kuinka nykyisin Kenneth Burken nimiin pantu trooppien nelijako (metafora, metonymia, synekdokea, iro-

nia) onkin peräisin 1500-luvulta, Petrus Ramuksen ja Omer Talonin retoriikan pelkistysohjelmasta (Skinner 1996, 64).

Skinnerin uuden teoksen ideana on tuoda näkyviin se, kuinka cicerolainen retoriikka välityi myös Tudorien ja Stuartien ajan Englantiin ja toimi kontekstina, jolla on merkitystä myös sisällissodan ajan poliittiselle teorialle. Italiaisperäisten republikaanisten teorioiden merkitystä myös englantilaisessa kontekstissa 1500- ja 1600-luvulla on nyttemmin alettu korostaa (esim. Peltonen 1995). Retoriikan merkitys aikakauden teorioille on toistaiseksi ymmärretty lähinnä kirjallisuudentutkimuksessa, mutta Skinnerin keskeinen näkemys on, että eroa kaunokirjallisten ja muiden historiallisten tekstien välillä ei yleensäkaan tarvitse tehdä (Skinner 1996, 14–15).

Skinner kiinnittää erityistä huomiota *ars rhetoricaan* englantilaisessa kouluopetuksessa ja oppikirjoissa ja näkee Thomas Hobbesin opinnot ja kotiopettajantehtävät klassisen retorisen sivistysideaalin perspektiivissä. Tästä osoituksena ovat muun muassa hänen käänöksensä ja toimittamansa laitokset Thukydiseen *Peloponnesolaissodasta* (1629) ja Aristoteleen *Retoriikasta* (1637).

Tässä näkyy samalla ero, joka Skinnerin teoksella on muihin »Hobbes ja retoriikka»-teoksiin (Johnstonin lisäksi ks. esim. Bohlander 1995). Nykyisinhän retoriikasta eri merkityksissä puhutaan varsin monella tasolla, joita lukijan on joskus työlästä erottaa toisistaan. Kirjoittajien puolestaan on täsmennettävä, missä mielessä he retoriikasta puhuvat. Irrottautukseen esimerkiksi Nelsonin ym. *Rhetoric of the Human Sciences* -teoksen (1987) kielenkäytöstä Skinner kirjoittaa käyttävänsä termiä retoriikka »niin kuin Hobbes itse uskoakseni olisi sen ymmärtänyt» (Skinner 1996, 6), toisin sanoen viitaten tiettyyn klassisen ja renessanssin kirjallisen esitystaidon (*eloquence*) lingvistisiin tekniikoihin.

Hobbesin ajattelun rekontekstualisointi retoriikan suuntaan avaa uuden perspektiivin Hobbesin tieteelliseen karriääriin. Kun vakiintunut tulkinta on katsonut, että tutustuttuaan luonnon-tieteisiin 1630-luvulla Hobbes hylkäsi humanistisen kasvatuksensa ja omaksui uuden tieteen-ideaalin, Skinnerin mukaan asia ei ole näin suoraviivainen. *Elements of Law* (1640) ja *De cive*

(1642) kylläkin konstruoivat uuden retoriikan vastaisen *scientia civilis*-opin ja nojaavat implisiittisesti oletukseen järjen itseriittoisuudesta, mutta jo vuosikymmenen lopulla Hobbes myöntää, että »tieteet ovat vähäinen mahti» (Skinner 1996, 427) ja tarvitsevat tuekseen retoriikkaa.

Leviathanissa (1651) Hobbes legitimoit retoriikan keinoin antirepublikaanista poliittista ja moraalifilosofiaa, kuten *civis*-käsitteen tulkintaa, joka samastaa »kansalaiset alamaisiin» – vakiintuneessa anakronistisissa suomennoksissa pitäytyäkseni. Kysymykseen, miksi Hobbes muutti mieltään, Skinner löytää vastauksen Hobbesin omasta sisällissotaa käsittelevästä *Behemoth*-teoksesta. Sen mukaan »the English revolution appears as a victory for the irrational but overwhelming power of the neo-classical and antinomian rhetoric over small power of science and rationality» (Skinner 1996, 435). Tämä historiantulkinta on Skinnerin mielestä lähtökohta myöhemmän englantilaisen filosofian valtavirran järkevyyden ja maltillisuuden julistukselle (mt., 436–437).

Quentin Skinner ei ole siis tehnyt Hobbesista – toisin kuin Machiavellista – republikaanisen tradition tukipilaria. Pikemminkin hän osoittaa sen, miten Hobbes käyttää »tieteen» lisäksi myös »retoriikkaa» antirepublikaanisen politiikan välineenä. Tältä kannalta hän muun muassa kiinnittää huomiota Hobbesin ironiaan ja muihin retorisiin figureihin *Leviathanin* argumentoinnin keskeisinä strategioina.

Jätän Skinnerin Hobbes-tulkinnan tarkemman arvion spesialisteille ja käsittelen sen sijaan lyhyesti teoksen merkitystä poliittisen retoriikan ja poliittisen teorian tutkijoille. Skinnerin teoksen eräs perusajatus onkin, että näitä tutkimusaloja ei voida suinkaan erottaa toisistaan.

»In utramque partem»

Toisin kuin monet Suomessa tuntuvat olettavan, retoriikka ei ole pelkkä metodi, jota voidaan siirtää mihin kontekstiin tahansa. Pikemminkin klassiseen retoriikkaan on rakennettu sisään tiettyjä poliittista teoriaa ja moraalifilosofiaa koskevia sitoumuksia, joista olisi hyvä olla tietoinen silloinkin, kun konstruoidaan kategorioita tutkimuskohteen »retoriikan» tarkastelemi-

seksi. Tässä mielessä ainakin tietynasteinen perehtyminen retoriikan historiaan ja siinä esiinnouseviin retoriikan poliittisiin implikaatioihin ja näiden suhteen eri konteksteissa tapahtuneisiin muutoksiin on tärkeä niin retoriikan soveltajille kuin politiikan teorian tutkijoillekin.

Retoriikan historiankirjoitus on edelleen paljolti häviäjien historiankirjoitusta. Sille on tunnusomaista tendenssi korostaa retoriikan traditioiden ulottumista myös sinne, missä ne on pyritty kieltämään, kuten uuden ajan filosofiaan, kirjallisuuteen ja poliittiseen teoriaan. Häviäjien historia kysyy tällöin sitä, oliko »tieteen» tai »luonnontieteellisen järjen» voitto retoriikasta niin totaalinen kuin oppikirjoissa on totuttu esittämään. Skinnerin teos on malliesimerkki häviäjien historiasta, kun sen tavoitteena on esittää »sympaattisemmin sen varhaisen uuden ajan retorisen kulttuurin arvot, joita vastaan modernin filosofian käytäntö sittemmin kapinoin menestyksellisesti» (Skinner 1996, 16). Tämä on kuitenkin esitetty »cambridgeläisen» viileästi ja ilman nostalgiaa.

Politiikan ja retoriikan välinen yhteys on alan kirjallisuudessa usein esillä (esim. Romilly 1988; Nelson 1990; Cassin 1995). Tämän yhteyden tarkemmasta sisällöstä on esitetty erilaisia tulkintoja. Skinnerin tulkinta antiikin retoriikasta tuo näkyviin retorisen ja poliittisen ajattelutavan välisen yhteyden sekä niiden tietyn vastakohtaisuuden suhteessa luonnontieteiden ja moraalifilosofian ajattelutapoihin.

Tarkoitin tällä ennen muuta *in utramque partem*-figuuria, jonka alkuperä on sofisti Protagoraan tunnetuissa teeseissä kääntää heikompi logos vahvemmaksi ja että minkä tahansa kysymyksen suhteen on olemassa kaksi vastakaista logosta (vrt. esim. Protagoras-sitaatit 24. ja 27., Gagarin ja Woodruff 1995, 187–188). Skinner käyttää idean latinankielistä muotoa ja katsoo, että niin Cicero kuin Quintilianuskin pitivät sitä keskeisenä retoriikan lähtökohtana: »... in all matters pertaining to *scientia civilis* it will be always possible to argue against any proposition put forward, and thus construct a plausible case *in utramque partem*» (Skinner 1996, 98). Samaa periaatetta puolustivat myös renessanssin ajan englantilaiset retooikot (mt., 28, 172–173). Heitä kaikkia vastaan Thomas Hobbes pyrki konstruoimaan poliittisia periaat-

teita, jotka olisivat vastaansanomattomia (*inexpugnable*) (mt., 300).

Jos halutaan konstruoida tietty jatkuvuus antiikin polisten ja modernin politiikan välillä, pidän *in utramque partem* -perspektiiviä, joka korostaa minkä tahansa ihmisten maailmaa koskevan teesin kiistettävyyttä, paljon osuvampana kuin esimerkiksi polis-keskeisiä näkökulmia. *In utramque partem* -periaate voidaan nähdä ilmaukseksi »poliittisesti ajattelemisen» eräistä keskeisistä oletuksista, jotka voitaisiin muotoilla esimerkiksi seuraavasti: »mitä tahansa väitettä vastaan voi argumentoida», »vastaansanomisen mahdollisuus avaa pelivaraa toisin toimimiselle» ja »mitä tahansa sanotkin, se voidaan kääntää sinua vastaan».

In utramque partem -periaate on kuitenkin, kuten Skinner esittää, helppo normalisoida pelkäksi dialogiksi tai väittelytaidon harjoittamiseksi, mutta näissäkin voidaan nähdä eräänlaisia poliittisuuden rajatapauksia, joiden hallinnalla on merkitystä radikaalimpien kiistojen ymmärtämisessä. Jos »tiede» tai »filosofia» suuntautuvat vastaansanomattomien argumenttien estämiseen, ne ovat *a priori* vieraita poliittiselle ajattelulle. Tässä perspektiivissä niin luonnontieteen (väitettyä) varmuutta jäljittelevä kuin »filosofista perustaa» kaipaava ajatusmalli ja niille analoginen näkemys politiikan redusoimisesta »ongelmanratkaisuksi» ovat autoritaarista holhousajattelua. Hobbes on hyvä esimerkki siitä, miten on mahdollista retorisesti puolustaa antipoliittista politiikkaa.

Polemiikki filosofien »oikeinajattelun» taivottelua vastaan (vrt. Skinner 1996, 15–16) on myös Quentin Skinnerin Hobbes-teoksen panostämän päivän akateemiseen keskusteluun. Tätä ajatusta voi tukea viittaamalla Skinnerin muihin kirjoituksiin, kuten »totuuskysymysten» irrelevanssiin historialliselle tarkastelulle (vrt. erityisesti Skinner 1988) tai hänen polemiikkiinsa Charles Taylorin yhtenäismoraalin kaipausta vastaan (kriittistä Taylorin avioliiton ja uskonnon apologiaa kohtaan, ks. Skinner 1991b).

Skinner haluaa pitäytyä kirjassaan historiallisissa kysymyksissä – »I am less interested in Hobbes as the author of a philosophical system than in his role as a contributor to a series of debates about moral sciences within Renaissance culture» (Skinner 1996, 6) – ja välttää fi-

losofisia pätevyyskysymyksiä. Tälläkin on yleisempi tarkoitus. Historiallinen tarkastelu jättää kiistat avoimeksi, toisin sanoen osoittaa toimijoilla aina olleen poliittista pelivaraa, jota olisi voinut toisinkin käyttää. Sen sijaan, että nykyajasta käsin jaettaisiin pisteitä menneelle ajattelulle, Skinner kannustaa perehtymään ajatteluun, joka on varmasti outoa nykyajalle (Skinner 1996, 15).

Retoriikan *in utramque partem* -perspektiivin käyttöön yhdistyy antiikin ja renessanssin retoriikassa käsitteiden merkitysliukumien avulla tapahtuva uudelleentulkinta, jota Skinner analysoi *paradiastole*-nimisen troopin avulla (vrt. Skinner 1991a; ks. myös Condren 1994). Kun retoriikassa pyrittiin löytämään argumentteja vastapuolta vastaan, tässä luonteva strategia oli muuntaa käsitteiden arvoista: »If we can manage to challenge the description of a given action or state of affairs, we can often manage, *eo ipso*, to challenge its moral appraisal at the same time» kuuluu Skinnerin (1996, 144) luonnehdinta Quintilianuksen positiosta.

Paradiastole-troopin spesifi idea viittaa Aristoteleen etiikan ajatukseen, että jokaiselle hyveelle on olemassa »naapuripahe». Troopin ideana on roomalaisessa ja renessanssin kontekstissa sekä samastaa hyvä naapuripaheeseen että kääntäen vähätellä pahetta hyvän naapuruden nimissä. Vaikka tällainen menettely koettiinkin monesti arveluttavaksi, monille renessanssin retoriikoille se oli periaatteessa käytökelpoinen argumentoinnin väline (englantilaisista retoriikoista ks. esim. Skinner 1996, 172–173. Montaignesta ym. mannermaisesta keskustelusta laajemmin Skinner 1991a). Hobbesin tieteellistämisojelmaan tämä ei tietenkään sopinut, vaan hän sekä osoittaa menettelyn kaoottisia seurauksia että pyrkii eliminoimaan näitä yleispätevillä määritelmillä (erityisesti Skinner 1996, 282–283).

Skinnerin *paradiastole*-analyysi osoittaa myös teoksen *ars rhetorica*-perspektiivin yhteyden hänen metodologisten kirjoitustensa puheaktiteoreettisella kielellä esittelemään deskriptiivis-evaluatiivisten käsitteiden analyysiin (Skinner 1974; 1979). Tältä kannalta Skinnerin mielenkiinto *ars rhetoricaan* merkitsee ainoastaan lingvistisen nominalismin historiallisten muotojen rinnakkaisuuden aikaisempaa sel-

keämpää ymmärtämistä (tästä tarkemmin Palonen 1996b).

Käsittemuutoksen teoriat

Paradiastole-käsitteen historialliseen käyttöön voi myös nähdä sisältyvän mikrotason käsittemuutoksen teorian, jota tietysti voi käyttää myös muissa konteksteissa ja riippumatta sen moraalisisista ulottuvuuksista. Ajatus merkitysten sitomisesta »määritelmillä» on politikointia, jolla pyritään »lopettamaan historiaa», ainakin kielen osalta. Tätä käytäntöä vastaan *paradiastole*-trooppi antaa mahdollisuuden ymmärtää paremmin sitä, miten käsitteiden merkityksiä voidaan muuntaa niiden kohdetta ja sovellutusalaan liu'uttamalla.

Suhteessa *paradiastole*-keskusteluun voidaan myös Skinnerin *Foundations*-teoksen päätösluvun ja *State*-artikkelin (1989) keskeinen ajatus ymmärtää retorisen vaihtoehdon käsittemuutosten tulkinnalle. *Paradiastole*-troopin voikin katsoa koskevan sekä merkitysmuutoksia että käsitteitä koskevaa lingvististä toimintaa (*action*), jonka tavoitteena on »the study of the range of things that speakers are capable of doing in (and by) their use of words and sentences» (Skinner 1996, 7–8). Tässä mielessä Skinner analysoi myös Hobbesin *scientia civilis*-konseptiä ja siihen sisältyvää retorisen tradition hyväksikäyttöä politiikanvastaisena politikointina.

Lingvistisen toiminnan näkökulma käsittemuutokseen sisältää Skinnerin mukaan »a further and discriminable aspect of the hermeneutic enterprise» (mt., 8). Tulkitsen Skinnerin erotelua merkitys- ja toimintatasojen välillä vastaukseksi siihen, lähinnä Melvin Richterin avaamaan, keskusteluun, joka kysyy lingvisti-estisesti orientoituneen poliittisen ajattelun historiankirjoituksen kahden suunnan, Skinnerin ja John Pocockin edustaman angloamerikkalaisen version ja Reinhart Koselleckin käsittehistorian (*Begriffsgeschichte*) yhteensopivuutta (ks. Richter 1990; 1995). Tarkastelen Skinnerin »vastausta» suhteessa hänen aikaisempiin positiiohinsa sekä Richterin, Pocockin ja Koselleckin vastikään julkaistuihin puheenvuoroihin teemasta.

Skinnerin alunperin muun muassa Arthur O. Lovejoyn edustamaa »idean historiaa» vastaan

kohdistama polemiikki kiteytyy hänen wittgensteinilaiseen positioonsa »sanojen merkityksen (*meaning*) sijasta meidän tulisi tutkia niiden käyttöä» (Skinner 1969a, 55). Vielä vastauksessaan kriitikoilleen vuonna 1988 hän kirjoittaa: »There can be no histories of concepts as such; there can only be histories of their uses in argument» (Skinner 1988, 283). Tämä näyttäisi siis sulkevan pois myös »käsittehistorian» mahdollisuuden. Kuitenkin Skinner eri yhteyksissä (erityisesti Skinner 1974; 1979) on konstruoinut strategiaa käsittemuutosten tulkitsemiseksi ja käyttänyt, kuten mainittu, tätä modernin valtion vähittäisen ja monitahoisen käsitteellistämisen tulkintaan.

Richterin pyynnöstä Skinner on täsmentänyt sitä, että hän vastustaa ainoastaan sellaista »käsittehistoriaa», jossa käsitettä ilmaisevien termien merkitystä tutkitaan irrallaan siitä, mitä käsitteillä voi tehdä (sit. Richter 1995, 134). Kohdistuuko tämä kritiikki myös koselleckiläiseen *Begriffsgeschichte*en?

Näin väittää, Skinneriin nojautuen, John Pocock Washingtonissa vuonna 1992 järjestetyn *Geschichtliche Grundbegriffe* -konferenssin puheenvuorossa. »As I understand Skinner, at this point, he is saying that the history to be written is one of language phenomena, of words and their usages, and that the conceptual freights they carry . . . cannot be detached from the history of language and made to have independent histories of their own» (Pocock 1996, 52). Pidän tätä tulkintaa harhaanjohtavana. Skinner on nominalisti, joka ei oleta kieltä totaliteetiksi vaan päinvastoin abstrahoi siitä eri puolia omista tutkimuksissaan.

Pocock katsoo, että käsitteiden historia on aputieteen asemassa hänen itsensä edustamaan »monien diskurssien historian» tutkimukseen verrattuna (ma., 51). Hän ei myöskään pidä mahdollisena privilegioida yhtä kielen aspektia muiden kustannuksella (ma., 52).

Vastauksessaan Pocockille Reinhart Koselleck hyväksyy Skinnerin kritiikin siinä mielessä, että hänkin myöntää käsitteiden sidonnaisuuden puheakteihin. Käsitteet eivät ole mitään substansseja tai kvasi-ideoita, joilla olisi oma elämänsä (Koselleck 1996, 62). Tämä käsittehistoriaa nominalistiseen suuntaan täsmentävä näkemys onkin löydettävissä hänen aikaisemmista, vähemmän tunnetuista teksteistään (erityi-

sesti Koselleck 1983; 1991). Mutta käsitehistoria ei myöskään pääty käsitteen merkityksen eksplikointiin sen alkuperäisessä käyttöyhteydessään vaan sisältää myös reseptiohistorian (Koselleck 1996, 62–63). Käsitteet ovat monitahoisen semioottisen prosessin tuotoksia ja *Begriffsgeschichte* on tunnusomaista, että »concepts are treated as more than meanings of terms» (ma., 64). Koselleckin mukaan *Grundbegriffe* ovat historiallisesti merkittäviä ja poliittisesti kiistanalaisia, eikä niitä voida siten rinnastaa puhtaasti teknisiin erityisalojen termeihin. Käsitehistorian sisältämä näkökulma eroaa diskurssien historiasta siinä, että sille »concepts are pivots around which all arguments turn» (ma., 65).

Käsitehistoria eroaa pocockilaisen poliittisten kielten tai diskurssien historiasta siis perspektiivisyydessään, joka ei sulje pois muita näkökulmia mutta – nietscheläis-weberiläisen tieteenteorian mukaisesti – sulkee pois diskurssihistorian totaalisuuden tavoittelun. Tarkentamalla ohjelmaa nominalistiseen suuntaan (ks. tästä myös Palonen 1996a) Reinhart Koselleck on tämentänyt positiotaan siten, että Skinnerin kritiikki ei kohdistu hänen edustamaansa käsitehistoriaan. Samalla voi kysyä, eikö Skinner nominalistina ja perspektivistinä ole lähempänä Koselleckia kuin Pocockia?

Millainen vastaus tähän debattiin on Skinnerin edellä mainittu erottelu merkitysten ja lingvistisen toiminnan välillä? Eroa Koselleckiin jää siinä, että Skinner suhtautuu yksityisten käsitteiden muutoksen systemaattiseen dekontekstualisointiin (vrt. Koselleck 1972, xiii). Lisäksi lingvistinen toimiminen on, Koselleckin terminologialla ilmaisten, pikemminkin onomasialoginen eli enemmän nimeämistä kuin merkitystä koskeva operaatio, kun taas *Geschichtliche Grundbegriffen* leksikaalinen luonne painottaa semasiologista tasoa eli samaan sanastoon kiinnittyvien käsitteiden merkitysmuutoksia (ma.).

Skinnerin lingvistisen toiminnan käsite voidaan nähdä puheaktiteorian kielellä ilmaistuna versiona Max Weberin nominalistisesta toimintateoriasta. Weberin *Sinn*-käsitettä vastaa hänellä »illokuution» ja kausaalisuuden käsitettä »perlokuution» käsite (vrt. Weber 1913 ja Skinner 1972). Weberille ja Skinnerille toiminta ei katoa diskurssien tai kielten, kontekstien tai

konventioiden taakse, vaan myös käsitteisiin sisältyy aina toiminnallinen tarkoitus, jolla on oma poliittinen ulottuvuutensa. Tässä on myös peruste retoriikan rehabilitoinnille. Skinnerin ohjelmaa, niin radikaalisti historiallinen kuin se onkin, voisikin luonnehtia käsitehistorian korvaamiseksi käsitepolitiikalla.

LÄHTEET

- Bohlender, Mathias (1995): *Die Rhetorik des Politischen: Zur Kritik der politischen Theorie*. Akademie Verlag, Berlin.
- Cassin, Barbara (1995): *L'effet sophistique*. Gallimard, Paris.
- Condren, Conal (1994): *Language of Politics in the Seventeenth-century England*. St. Martin's Press, New York.
- Fumaroli, Marc (1980/1994): *L'âge de l'éloquence*. Albin Michel, Paris.
- Gagarin, Michael and Paul Woodroff (eds.) (1995): *Early Greek Political Thought from Homer to the Sophists*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Johnston, David (1986): *Rhetoric of Leviathan*. Princeton University Press, Princeton.
- Koselleck, Reinhart (1972): Einleitung. Teoksessa *Geschichtliche Grundbegriffe*, Bd. I. Klett-Cotta, Stuttgart. s. xiii–xxvii.
- Koselleck, Reinhart (1983): *Begriffsgeschichtliche Probleme der Verfassungsgeschichtsschreibung. Der Staat*, Sonderheft 6, s. 7–21.
- Koselleck, Reinhart (1991): *Wie sozial ist der Geist der Wissenschaften?* Teoksessa Wolfgang Frühwald et al. (Hrsg.), *Gewissenschaften heute*. Suhrkamp, Frankfurt. s. 112–141.
- Koselleck, Reinhart (1996): *A Response to Comment on the Geschichtliche Grundbegriffe*. Teoksessa Hartmut Lehmann and Melvin Richter (eds.), *The Meaning of Historical Terms and Concepts: New Studies on Begriffsgeschichte*. German Historical Institute, Washington. s. 59–70.
- Nelson, John S., Alan Megil and Donald N. McCloskey (eds.) (1987): *The Rhetoric of the Human Sciences*. The University of Wisconsin Press, Madison.
- Nelson, John S. (1990): *Political Foundations of the Rhetoric of Inquiry*. Teoksessa Herbert W. Simons (ed.), *The Rhetoric Turn*. University of Chicago Press, Chicago. s. 258–289.
- Palonen, Kari (1996a): *An Application of Conceptual History to Itself: From Method to Theory in Reinhart Koselleck's Begriffsgeschichte*. Ilmestyy julkaisussa *Finnish Yearbook for Political Thought*, Vol. 1.
- Palonen, Kari (1996b): *Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa: Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria*. Teoksessa Kari Palonen ja Hilka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino, Tampere. s. 137–160.
- Palonen, Kari (1996c): *Sofistiikka filosofian vaihtoehdona*. Ilmestyy *Niin & näin* -lehdessä.

- Peltonen, Markku (1995): *Humanism and Republicanism in English Political Thought 1570–1640*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Pocock, J.G.A. (1996): Concepts and Discourses: A Difference in Culture? Teoksessa Hartmut Lehmann and Melvin Richter (eds.), *The Meaning of Historical Terms and Concepts: New Studies on Begriffsgeschichte*. German Historical Institute, Washington. s. 59–70.
- Richter, Melvin (1990): Reconstructing the History of Political Languages: Pocock, Skinner and *Geschichtliche Grundbegriffe*. *History and Theory*, Vol. 29, s. 38–70.
- Richter, Melvin (1995): *The History of Political and Social Concepts: A Critical Introduction*. Oxford University Press, New York.
- Romilly, Jacqueline (1988): *Les grands sophistes dans l'Athènes de Périclès*. Fallois, Paris.
- Skinner, Quentin (1964): Hobbes' »Leviathan«. Review article. *Historical Journal*, Vol. 7, s. 321–333.
- Skinner, Quentin (1966): The Ideological Context of Hobbes' Political Thought. *Historical Journal*, Vol. 9, s. 287–317.
- Skinner, Quentin (1969a/1988): Meaning and Understanding in the History of Ideas. Teoksessa James Tully (ed.) (1988), *Meaning and Context*. Polity, London. s. 29–67.
- Skinner, Quentin (1969b): Thomas Hobbes and the Nature of the Early Royal Society. *Historical Journal*, Vol. 12, s. 217–239.
- Skinner, Quentin (1972/1988): »Social Meaning« and the Explanation of Social Action. Teoksessa James Tully (ed.), *Meaning and Context*. Polity, London. s. 79–96.
- Skinner, Quentin (1974/1988): Some Problems in the Analysis of Political Thought and Action. Teoksessa James Tully (ed.), *Meaning and Context*. Polity, London. s. 97–118.
- Skinner, Quentin (1978): *Foundations of Modern Political Thought 1–2*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Skinner, Quentin (1979/1988): Language and Social Change. Teoksessa James Tully (ed.), *Meaning and Context*. Polity, London. s. 119–132.
- Skinner, Quentin (1987): Ambrogio Lorenzetti: The Artist as Political Philosopher. *Proceedings of the British Academy*, Vol. 72, s. 1–56.
- Skinner, Quentin (1988): A Reply to my Critics. Teoksessa James Tully (ed.), *Meaning and Context*. Polity, London. s. 231–288.
- Skinner, Quentin (1989): The State. Teoksessa Terence Ball et al. (eds.), *Political Innovation and Conceptual Change*. Cambridge University Press, Cambridge. s. 90–131. Julkaistu suomennettuna *Politiikka*, Vol. 29, s. 83–106.
- Skinner, Quentin (1990): Machiavelli's *Discorsi* and the Pre-humanist Origins of Republican Ideas. Teoksessa Gisela Bock, Quentin Skinner and Maurizio Viroli (eds.), *Machiavelli and Republicanism*. Cambridge University Press, Cambridge. s. 121–141.
- Skinner, Quentin (1991a): Thomas Hobbes: Rhetoric and the Construction of Morality. *Proceedings of the British Academy*. Vol. 76, s. 1–61.
- Skinner, Quentin (1991b): Who are »We«? Ambiguities of the Modern Self. *Inquiry*, Vol. 34, s. 133–153.
- Skinner, Quentin (1996): *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Weber, Max (1913/1973): Über einige Kategorien der verstehenden Soziologie. Teoksessa Max Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*. Mohr, Tübingen. s. 427–474.
- Viroli, Maurizio (1992): *From Politics to Reason of State*. Cambridge University Press, Cambridge.